

УДК 342.71

Софінська І. Д. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного та міжнародного права Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка», м. Львів

Рефлексія сутності та правового змісту громадянства

*Засадничою метою цієї статті є спроба екстраполювати сутність і правову доктрину громадянства в контексті у відповіднення відносин між людиною, суспільством та державою, збереження єдності комплексу «людина–суспільство–держава» в його перманентному розвитку й цивілізаційних трансформаціях як найкомфортнішого та найбажанішого для кожного. Автор акцентує увагу на основних маркерах визначення сутності громадянства, з'ясування правової сутності цього правового інституту. Класична парадигма аналізованого інституту в значенні «постійного правового та ефективного зв'язку» з будь-якою державою відображена в рішенні Міжнародного суду ООН у справі *Nottebohm (Lichtenstein v. Guatemala)* 1955 року. Однак параметри цього зв'язку часто є недосяжними для певних категорій людей (апатридів (осіб без визначеного громадянства), біженців, шукачів притулку, внутрішньо переміщених осіб та інших), оскільки вони не володіють тим спектром прав, обов'язків і привілеїв, які стосуються винятково громадян конкретної держави. Зародження доктрини громадянства пов'язане з містами-державами античної Греції (згодом і Риму), коли пропагували не лише зв'язок між особою та містом-державою, а передусім приналежність до неї, вірність їй та активну участь у її життєдіяльності. Громадянство уособлювало цінності демократії та правопладдя. Під впливом глобалізаційних, цивілізаційних і міграційних процесів правова сутність громадянства змінюється та потребує перегляду й переосмислення.*

Ключові слова: громадянство; право; сутність; принцип вірності; Європейська конвенція про громадянство.

Постановка проблеми. Сьогодні, коли у світі налічується понад 71 млн осіб (майже 20 млн 600 тис. біженців; понад 3 млн шукачів притулку; майже 2 млн 800 тис. осіб без визначеного громадянства та інші), які були вимушені мігрувати, правова доктрина громадянства у контексті визначення сутності та правової природи громадянства потребує нагального переосмислення.

Окреслюючи дискурс дійсної концепції громадянства у світі, науковці зазвичай розглядають громадянство у чотирьох значеннях: як формальний правовий статус особи, який передбачає зв'язок між державою та особою; як своєрідний «пакунок» прав, обов'язків та привілеїв, які належать громадянину конкретної держави; як очевидний «набір» відповідальності, чеснот та навичок, які підкреслюють демократичність конкретної

держави; як колективну ідентичність групи людей, які проживають в межах однієї держави, мають однакові цінності та стиль життя, незалежно від їхньої етнічної, расової, релігійної належності («клуб», належність до якого передбачає як виконання формальних вимог, так і отримання своєрідного «бонусу» у вигляді соціального забезпечення, безвізових мандрів іншими країнами чи полегшеного ведення бізнесу) [1, с. 3].

Нещодавно, дослідники доповнили цей перелік ще одним значенням громадянства як витвір сприятливих обставин чи «товар» на світовому ринку, чия природа залежить від винятково економічних (фінансових) факторів, а процес лібералізації доступу до громадянства як правового статусу особи уповільнюється, зважаючи на очевидні обмеження [2, с. 337–357]. Попри це, європейські науковці досі наполегливо переконують, що громадянство є «засадничим елементом кожної держави, а тому на нього не можна почепити цінник» [3].

В орбіті громадянства, традиційно, знаходимо три основні питання: по-перше, наскільки межі членства людини у державі будуть співрозмірними з кордонами між державами (ступінь); по-друге, наскільки переваги і межі членства людини у державі будуть закріплені у законодавстві (зміст); і нарешті, наскільки «товщина» ідентичності громадян як членів держави буде осмисленою і зрозумілою для них (глибина) [4, с. 1–10].

У сучасному світі в ХХ ст. громадянство є не лише одним із найосновніших та найфундаментальніших конституційно-правових інститутів, які визначають передусім правовий статус особи, а також політико-правовим феноменом, який характеризує дихотомію ефективних взаємовідносин між особою та державою. На нашу думку, наявність багатьох підходів до належного світоглядно-методологічного осмислення громадянства, його сутності та правової природи, опрідметнення впливу сучасних способів та механізмів його набуття (припинення) позитивно позначаються на розвитку цього інституту в цілому та в Україні зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підкреслюю, що більшість зарубіжних сучасних науковців розглядають у своїх численних дослідженнях ті питання, які безпосередньо пов'язані з регламентуванням інституту громадянства, його сутності та правової природи, а також реалізації права людини на громадянство. На думку приходять такі імена Р. Баубюк, М. Вінк, Ю. Габермас [5], Д. Гітер, Ж.-Р. де Гроот [6], Л. Джеймісон, К. Йоппке, В. Кімліка, Д. Костакопулу, С. Каррера, Т. Г. Маршал, Л. Ор'ад, Л. Піл'гем [7, с. 3], Дж. Г. А. Покок, П. Спіро, А. Шахар,

Дж. Шоу та ін. Тоді як в Україні ці питання до сьогодні є, на нашу думку, недостатньо висвітленими та фрагментарно дослідженими (Л. фон Альбертіні, Р. Бедрій, О. Лотюк, М. Суржинський, Ю. Шемшученко, Н. Шукліна) або й зовсім недослідженими.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні став доступним набуток європейських та американських науковців (здебільшого завдяки мережі Інтернет), де певним еталоном можуть виступати праці, написані з позицій сучасного наукового осмислення сутності та правової природи громадянства. Серед них однозначно заслуговує на пильну увагу кожного правника нещодавня колективна монографія «Оксфордський довідник з питань громадянства» 2017 року [8].

Слушною вважаємо думку Голови Верховного суду США Ерла Воррена, висловлену окремо до рішення Верховного суду США у справі *Perez v. Brownell* (1958 року): «громадянство є основним правом людини, яке є нічим іншим, ніж право мати права» [9, с. 899]. Українські дослідники у сфері громадянства стверджують, що вищезгаданий вислів американського судді Воррена «надзвичайно влучно характеризує роль громадянства для індивіда, адже саме своїх громадян (а не іноземців або апатридів) держави наділяють найбільшим обсягом прав, включаючи можливість участі особи в управлінні державою безпосередньо або через систему представницької демократії» [10, с. 281]. Однак, зважаючи на відчутні цивілізаційні та міграційні зрушення, прем'єр-міністр Об'єднаного Королівства Тереза Мей декілька років тому наголосила, що «громадянство більше не є правом, а є привілеєм».

Дефініція «громадянство» за своїм значенням є похідним від денотата «громадянин» і позначає, перш за все, належність особи до складу громадян якоїсь держави, що обумовлює її права й обов'язки щодо цієї держави (держави громадянства конкретної особи) [11, с. 485]. Таке формулювання видається нам неповним, оскільки відсутнє опредметнення громадянства як привілею, до прикладу вільного безвізового пересування осіб, громадян конкретної держави. Науковці у такому дискурсі стверджують, що йдеться про громадянство, як найпривілейованішу форму участі особи у здійсненні публічної влади конкретної держави (у вигляді реалізації активного та пасивного вищого права, передусім) [12, с. 490–491].

Дещо ширше «громадянство» тлумачить інше юридичне довідкове джерело. Це «правовий інститут, який характеризує взаємовідносини конкретної особи з державою, під юрисдикцією

якої він перебуває, незалежно від того, проживає особа на території даної держави чи знаходиться за її межами» [13, с. 66].

Традиційно серед основних правових маркерів громадянства, які визначають ступінь дихотомії «держава – громадянин», найважливішими є такі: сутність та правова природа громадянства, особливості та принципи його набуття і припинення, підстави відмови у прийнятті до громадянства, допустимість подвійного (множинного) громадянства, виникнення безгромадянства тощо.

Виокремлюючи дефініцію громадянства як «постійного правового зв'язку особи з державою, що відображається у взаємних правах та обов'язках, визначає належність особи до певної держави», українські науковці переконані, що громадянству притаманні такі особливості: це обов'язок особи з державою, що має постійний характер, виникає з моменту набуття особою громадянства і продовжується до її смерті чи припинення громадянства; це певний стан, що має правовий характер та виступає одним із правових інститутів, який містить певну сукупність правових норм, що охоплюють специфічну сферу суспільних відносин; це зв'язок особи та держави має двосторонній характер і може припинитися тільки у встановленому законом порядку і за наявності відповідних умов; це право на громадянство характеризує правову належність особи до певної держави та базується на юридичному визнанні державою даної особи; це невід'ємне право людини, яке характеризує правовий статус громадянина в державі; реалізується в поширенні на особу суверенної влади держави незалежно від місця проживання особи [14].

Європейські та американські науковці відзначають, що з давніх-давен громадянство сприймалося, як членство людини в конкретній державі, де її громадяни мають права і обов'язки перед нею [15]. У стародавні часи виокремлювали, насамперед, концепцію протогромадянства (*proto-citizenship*), коли громадянство вважалося природнім для кожної особи, оскільки пов'язувало її з родиною чи племенем на підставі кровного споріднення. Деякі вчені називають саме Спарту місцем виникнення концепції громадянства, оскільки там вона була пов'язана із повсюдним застосуванням принципу рівності [16, с. 6–13]. Правдоподібно, що в античній Греції людина – це, насамперед, вільний громадянин полісу [міста-держави], який за власною волею, свідомо та ініціативно сплачує податки у формі фінансування тих або інших публічних потреб [17, с. 176]. А тому, у більшості міст-держав древньої

Греції винятково платники податків мали право голосу та могли бути обраним у будь-які органи публічної влади полісу.

Республіканська модель громадянства бере свій початок в античній Греції з V століття до Р. Х., а саме в її містах-державих (в Афінах, Мілеті, Спарті та Фівах). Така модель відзначалася тим, що кожен громадянин мав однакові права щодо здійснення партисипативної демократії (демократії участі), насамперед, коли йшлося про право голосу та право бути обраним до органів публічної влади, а також впливати на політичне життя. Саме така сутність громадянства була і є наріжним каменем демократії.

На сьогодні в усіх демократичних державах світу, які розуміються, насамперед, як спільноти вільних і рівноправних громадян, громадянство як «членство в державі» є необмеженим у просторі та у часі (однак, трапляються винятки), залежить від принципів добровільності, вказує на приналежність особи до конкретної держави, а також слугує для означення статусу особи, що традиційно визначається обсягом її громадянських прав та обов'язків (іноді привілеїв) і відповідальності. Відомо, що «Енциклопедія Britannica» і нині визначає громадянство як «відносини між особою та державою, в якій особа присягає на вірність цій державі і натомість має право на її захист [відповідними органами публічної влади]».

Після еміграції до США у 1940 році, Ганс Кельзен стверджував, що дотримання вірності не є юридичним обов'язком, а радше своєрідною «політичною та моральною» необхідністю, оскільки не існує «спеціальних юридичних зобов'язань, які б охоплювалися поняттям «вірність» [18, с. 332–336]. Хоч нам відомо, що у політико-правовому сенсі це поняття є передбачене у п. 42 *Magna Carta Libertatum* 1215 року) [19, с. 83]. Юридично, сутність принципу вірності полягає у загальному зобов'язанні – бути законслухняним, а дотримання цього обов'язку належить здійснити кожному іноземцеві» [20, с. 235].

Протягом XX століття регламентування основних правових маркерів громадянства, вийшовши за межі національного законодавства, перейшло на міжнародний рівень: по-перше, були прийняті на рівні ООН та Ради Європи засадничі документи, які стосувалися дискурсу громадянства (Загальна декларація прав людини 1948 року, Європейська конвенція про громадянство 1997 року та інші). На думку представника Франції у комісії з розробки проекту Загальної декларації прав людини

Детальнішу інформацію можна отримати за посиланням:
<https://www.britannica.com/topic/citizenship>.

Рене Кассена, право на громадянство повинно бути передбачене на міжнародному рівні у тексті цієї декларації прав людини (окрім того потрібно обговорити сутність законодавчого закріплення інших міжнародних прав людини дотичних до громадянства: еміграції, експатріації, права на притулок тощо) [21, с. 776]. Як зауважив професор Кассен, право людини на громадянство – це складне питання, яке «лежить» в юридичній площині і потребує окремого законодавчого регулювання [21, с. 823]. Як результат, 10 грудня 1948 року Генеральна Асамблея ООН прийняла Загальну декларацію прав людини, де у частині 1 статті 15 чітко сказано, що «кожен має право на громадянство» [22].

По-друге, була сформульована класична концепція громадянства у рішенні Міжнародного суду справедливості ООН у справі «*Nottebohm (Lichtenstein v. Guatemala)*» від 1955 року, де у п. 23 сказано, що громадянство – це «реальний та ефективний правовий зв'язок між державою та особою, який існує як на підставі інтересів та почуттів, так і взаємних прав та обов'язків» [23, с. 315]. Саме таке формулювання громадянства вважається класичним, фундаментальним і ним оперує законодавство більшості демократичних держав світу, попри періодичні дискусії щодо його перегляду, коригування в умовах глобалізації, перманентної міграції та гарантування прав людини (людиноцентризму).

І нарешті Європейська конвенція про громадянство 1997 року, документ прийнятий на рівні Ради Європи і багатьма вченими вважається своєрідною кодифікацією міжнародного звичаєвого права щодо громадянства [24, с. 19–34]. Відомо, що розробка міжнародно-правового контенту у сфері громадянства «в стінах» Ради Європи тривала понад 30 років. Якщо спочатку, у пізніх 80-х роках ХХ ст., питання про громадянство планували укласти в додатковий протокол до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року, то, згодом, на початку 90-х років, це міркування набуло іншу форму – окремого самостійного міжнародно-правового документа.

Так от, положення стаття 2 Європейської конвенції про громадянство дає таке визначення громадянства, як «правового зв'язку між особою та державою без зазначення етнічного походження особи» [25]. Підкреслюю, що така норма є відображенням сутності громадянства та його правової природи у контексті вищезгаданого рішення Міжнародного суду справедливості ООН 1955 року у справі *Nottebohm*.

На початку XXI ст., зважаючи на нововиниклі тенденції у застосуванні сучасної концепції громадянства, науковці-теоретики та експерти-практики у сфері громадянства активно дискутують на предмет його осучасненого трактування. Одним із основних каменів спотикання на даний час є тлумачення громадянства як певного «набору» прав та обов'язків особи щодо держави її походження (проживання, якщо нетотожні). На підставі посилення впливу ліберальної моделі громадянства вважається, що громадянство в часи глобалізації та перманентної міграції повинне бути «без зобов'язань (*duty-free*)», якщо не в юридичному, то принаймні у моральному сенсі [26, с. 2–8].

Громадянство поступово втрачає свою, насамперед, територіальну «прив'язку» до конкретної держави, а також реальний та ефективний політико-правовий зв'язок між державою та особою, який існує як на підставі інтересів та почуттів, так і взаємних прав та обов'язків, залишивши винятково економічну вигоду для обох сторін під очевидним впливом консюмеризму. Однак, у такому випадку визначення та законодавче регламентування громадянства перестає бути винятково науково-правовим феноменом будь-якої демократичної держави і все частіше стає політично-заангажованим явищем глобалізованого світу.

Висновки. Отже, можемо ствердно говорити, що ефективний розвиток сутності та правової природи громадянства як в Україні, так і у світі загалом, можливий винятково завдяки активному сприянню різноманітних глобалізаційних, цивілізаційних та міграційних процесів. Саме вони змушують нас подивитися під іншим кутом зору на правову доктрину громадянства, переосмислити сутність громадянства як постійного правового та ефективного зв'язка між державою та особою, без зазначення етнічного походження особи, який передбачає певний набір взаємних прав, обов'язків та привілеїв, а також запропонувати чіткі критерії та можливі межі втручання держави у приватне життя особи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bauböck R. Stakeholder Citizenship: An Idea Whose Time Has Come? / R. Bauböck // Washington DC: Migration Policy Institute, 2008. – P. 3
2. Orgad L. «Naturalization», in Oxford Handbook of Citizenship / eds. A. Shachar, R. Bauböck, M. Vink, I. Bloemraad. – Oxford : University Press, 2017. – P. 337–357.
3. Reding V. Citizenship must not be up for sale / Speech/14/18 on Plenary Session debate of the European Parliament on «EU citizenship for sale», Strasbourg,

15 January 2014 [Electronic resource]. – Access mode: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-14-18_en.htm. – Title from the screen.

4. Isin E. F. *Citizenship studies: An introduction* / E. F. Isin, B. S. Turner // *Handbook of citizenship studies*. – London, UK : Sage, 2002. – P. 1–10.

5. Habermas Jü. 'Citizenship and National Identity' in B. van Steenberg (ed.) *The Condition of Citizenship* (SAGE publications, 1994).

6. De Groot G.-R. 'Children, their right to a Nationality and Child Statelessness' in A. Edwards & L. E. van Waas (eds) / De Groot G.-R. // *Nationality and Statelessness under International Law*. – Cambridge University Press, 2014.

7. Pilgram L. *International Law and European Nationality Laws* / L. Pilgram // *EUDO Citizenship Observatory*. – Comparative Report, RSCAS/EUDO-CIT-Comp. – 2011/1. – P. 3

8. Shachar A. *The Oxford Book of Citizenship* / A. Shachar, R. Bauböck, I. Bloemraad, M. Vink. – Oxford University Press, 2017.

9. Spiro P. J. *The (Dwindling) Rights and Obligations of Citizenship* 21 *William & Mary Bill Rights Journal* 899, 2013. – P. 899–923.

10. Поєдинок О. Неконвенційне право? Право на громадянство в практиці Європейського суду з прав людини та Європейської комісії з прав людини / О. Поєдинок // *Сучасні проблеми міжнародного права*. – Львів ; Одеса : Фенікс, 2017. – С. 281–290.

11. Новий тлумачний словник української мови 200 000 слів : у 3 т. / уклад.: В. Яременко, О. Сліпушко. – 2-ге вид., виправл. – Київ : Аконіт, 2008. – Т. 1 : А–К. – С. 485.

12. Dauvergne C. *Citizenship with a Vengeance* / C. Dauvergne // *Theoretical Inquiries in Law*. – 2007. – Vol. 8. – Issue 2. – P. 490–491.

13. Юридичні терміни. Тлумачний словник / [В. Г. Гончаренко, П. П. Андрушко, Т. П. Базова та ін.] ; за ред. В. Г. Гончаренка. – 2-ге вид. – Київ : Либідь, 2004. – С. 66.

14. Тарахонич Т. *Правовий статус* / Т. Тарахонич // *Міжнародна поліцейська енциклопедія* : у 10 т. / відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. – Київ : Ін Юре, 2003. – Т. 1. – 1231 с.

15. Софінська І. *Філософсько-правова візія доктрини громадянства* / І. Софінська. – Львів : Каменяр, 2018. – 346 с.

16. Heater D. *A Brief History of Citizenship* / D. Heater. – New York University Press, 2004. – 155 p.

17. Гаврилюк Р. *Природа податкового права: антропосоціокультурний підхід* / Р. Гаврилюк. – Чернівці : Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2014. – С. 176.

18. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. / [С. І. Максимов та ін.]. – Харків : Право, 2017. – Т. 2 : *Філософія права*. – С. 332–336.

19. Головатий С. *Про людські права* : лекції / С. Головатий. – Київ : Дух і Літера, 2016. – С. 83.

20. Kelsen H. *General Theory of Law and State* / H. Kelsen. – Cambridge, Mass : Harvard University Press, 1949. – P. 235.

21. *The Universal Declaration of Human Rights. The travaux préparatoires* (Vol. I. Oct. 1946 to Nov. 1947) / W. A. Schabas. – Cambridge University Press, 2014.

22. *Загальна декларація прав людини* // *Офіційний вісник України*. – 2008. – № 93. – С. 89. – Ст. 3103.

23. *Nottebohm Case. Liechtenstein v. Guatemala* ; ICJ 1955 ; Reports. – P. 315.

24. Autem M. *The European Convention on Nationality: is a European Code on Nationality possible?* / M. Autem // *Proceedings of the 1st European Conference*

on Nationality «Trends and Developments in National and International Law on Nationality». – Strasbourg, 1999. – P. 19–34.

25. Європейська конвенція про громадянство № ETS N 166 від 6 листопада 1997 року // Офіційний вісник України. – 2010. – № 56. – Ст. 2720. – С. 59. – Ст. 1917.

26. Joppke Ch. Liberal Citizenship Is Duty-Free / Ch. Joppke // In RSCAS «Should EU citizenship be duty-free?». – European University Institute, 2017. – P. 2–8.

REFERENCES

1. Bauböck, R. (2008). *Stakeholder Citizenship: An Idea Whose Time Has Come?* Washington DC: Migration Policy Institute.
2. Orgad, L. (2017). "Naturalization", in *Oxford Handbook of Citizenship*. A. Shachar, R. Bauböck, M. Vink, I. Bloemraad (Eds.). Oxford University Press.
3. Reding, V. (2014). Citizenship must not be up for sale. *Speech/14/18 on Plenary Session debate of the European Parliament on "EU citizenship for sale"*. Retrieved from http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-14-18_en.htm.
4. Isin, E.F., Turner, B.S. (2002). *Citizenship studies: An introduction. Handbook of citizenship studies*. London, UK: Sage.
5. Habermas, Jü. (1994). 'Citizenship and National Identity' in B. van Steenberg (Ed.). *The Condition of Citizenship*.
6. De Groot G.-R. (2014). 'Children, their right to a Nationality and Child Statelessness' in A. Edwards & L.E. van Waas (Eds). *Nationality and Statelessness under International Law*. Cambridge University Press.
7. Pilgram, L. (2011). *International Law and European Nationality Laws. EUDO Citizenship Observatory*. Comparative Report, RSCAS/EUDO-CIT-Comp.
8. Shachar, A., Bauböck, R., Bloemraad, I., & Vink, M. (Eds.) (2017). *The Oxford Book of Citizenship*. Oxford University Press.
9. Spiro, P.J. (2013). The (Dwindling) Rights and Obligations of Citizenship 21 *William & Mary Bill Rights Journal* 899.
10. Poiedynok, O. (2017). Nekonventsiine pravo? Pravo na hromadianstvo v praktytsi Yevropeiskoho sudu z prav liudyny ta Yevropeiskoi komisii z prav liudyny [Unconventional right? The right to citizenship in the practice of the European Court of Human Rights and the European Commission of Human Rights]. *Suchasni problemy mizhnarodnoho prava, Current issues of international law*. Lviv; Odesa: Feniks [in Ukrainian].
11. Yaremenko, V., & Slipushko, O. (2008). *Novyi tлумачnyi slovnyk ukrainskoi movi [New Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language]* (2nd ed., rev.). (Vols. 1). Kyiv: Akonit [in Ukrainian].
12. Dauvergne, C. (2007). Citizenship with a Vengeance. *Theoretical Inquiries in Law*, 8(2), 490-491.
13. Honcharenko, V.H., Andrushko, P.P., & Bazava, T.P. (et al.). (2004). *Yurydychni terminy. Tлумачnyi slovnyk [Legal terms. Explanatory dictionary]* (2nd ed.). V.H. Honcharenko (Eds.). Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
14. Tarakhovych, T. (2003). Pravovyi status [Legal Status]. *Mizhnarodna politseiska entsyklopediia, International Police Encyclopedia*. (Vols.1). Yu.I. Rymarenko, Ya.Yu. Kondratiev, V.Ya. Tastii, & Yu.S. Shemshuchenko (Eds.). Kyiv: In Yure [in Ukrainian].
15. Sofinska, I. (2018). *Filosofsko-pravova viziia doktryny hromadianstva [Philosophical and legal vision of the doctrine of citizenship]*. Lviv: Kameniar [in Ukrainian].
16. Heater, D. (2004). *A Brief History of Citizenship*. New York University Press.

17. Havryliuk, R. (2014). *Pryroda podatkovoho prava: antroposotsiokulturnyi pidkhid [Nature of tax law: Anthroposo-sociocultural approach]*. Chernivtsi: Cherniv. nats. un-t im. Yu. Fedkovycha [in Ukrainian].
18. Maksymov, S.I. (et al.). (2017). *Velyka ukraïnska yurydychna entsyklopediia [The Great Ukrainian Law Encyclopedia]*. (Vols. 2). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
19. Holovaty, S. (2016). *Pro liudski prava [About human rights]*. Kyiv: Dukh i Litera [in Ukrainian].
20. Kelsen, H. (1949). *General Theory of Law and State*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
21. Schabas, W.A. (2014). *The Universal Declaration of Human Rights. The travaux préparatoires*. Cambridge University Press.
22. Zahalna deklaratsiia prav liudyny [Universal Declaration of Human Rights]. (2008). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy, Official Bulletin of Ukraine*, 93 [in Ukrainian].
23. Nottebohm Case. *Liechtenstein v. Guatemala*; ICJ 1955; Reports.
24. Autem, M. (1999). *The European Convention on Nationality: is a European Code on Nationality possible? Proceedings of the 1st European Conference on Nationality "Trends and Developments in National and International Law on Nationality"*. Strasbourg
25. Yevropeiska konventsiiia pro hromadianstvo No. ETS N 166 vid 6 lystop 1997 roku [European Convention on Nationality No. ETS N 166 from November 6, 1997]. *Ofitsiyni visnyk Ukrainy, Official Bulletin of Ukraine*, 56, 41 [in Ukrainian].
26. Joppke, Ch. (2017). *Liberal Citizenship Is Duty-Free*. In RSCAS "Should EU citizenship be duty-free?" *European University Institute*.

Стаття надійшла до редколегії 03.09.2018

Sofinska I. – Ph.D in Law, Associate Professor of the Department of Constitutional and International Law of the Institute of Law and Psychology of the National University «Lviv Polytechnic», Lviv, Ukraine

Reflection of the Essence and Legal Doctrine of Citizenship

The primary purpose of this article is to attempt to extrapolate the essence and legal doctrine of citizenship in the context of reconciling the relationship between human, society and the state. We should preserve the unity of the «human-society-state» complex in its continual development and civilization transformations, as the most comfortable and most desirable for everyone. Particular attention is paid to the primary markers of the definition of the essence of citizenship, the clarification of the legal nature of this legal institution. From ancient Greek city-states, the chief business of citizens is to be engaged in political deliberation by voting, by serving on juries (for example in the USA), by participating in public and military service, and to live a self-sufficient life. In core understanding, citizenship is a contract (membership in a community) between a person and the state, where are foreseen mutual rights, duties, and privileges. During last century concepts of citizenship and identity were very popular especially among sociologists (D. Beland, L. Jamieson, T. Marshall, S. Sassen, Ch. Tilly and B. Turner). In the majority, they concentrated on issues of self-awareness, self-definition, and self-consciousness because those features help to

discover self-identity as a fundamental concept of selfhood. During the last 10 years a lot of researchers (R. Bauböck, S. Carrera, G.-R. de Groot, J. Habermas, Ch. Joppke, M. La Torre, P. Mouritsen, L. Orgad, H. Schneider, J. Shaw, J. Weiler etc.) analyzed in their scientific researches a legal concept of citizenship which plays an essential role in constitutional determination of personal identity of a citizen. No need to contradict with a thesis that citizenship is a concept with multiple dimensions. That is why it is impossible to encompass all of its uses and meanings in a single definition. Up to R. Bauböck, there are four interpretations of citizenship directly connected to its implications in the context of modern democracies: – a formal legal status that links individuals to a particular state or another established polity (European Union citizenship for example); a bundle of legal rights and duties associated with this specific legal status (including civil liberties, rights to democratic representation, social rights to education, healthcare, etc.); a set of responsibilities, virtues, and practices that support (are attributive to) democratic self-government; a collective identity that can be shared by all people of the particular nation regardless of class, race, gender, religion, ethnicity, etc. demonstrating their allegiance. In the modern world, there can be found one more meaning of citizenship: it is becoming a 'commodity' in the global economy market whose nature is increasingly influenced by economic factors.

Keywords: citizenship; right; essence of citizenship; allegiance; European Convention on Nationality.